

Kárpáthy Gyula

„Magyari Imre művészete Magyarország olyan értéke, amit féltőn meg kell becsülnünk.”

A cigány muzsikások történetének nevezetes évfordulójához értünk az idén. Azért nem úgy írom, hogy „a magyarországi cigány zenészek” történetében, mert akiről szólok, annak munkássága európai viszonylatban is kimagaslik. Száz évvel ezelőtt született id. Magyari Imre. Illő az ünnepi megemlékezés határon innen és túl, hiszen a két világháború közti időszakban „a királyok zenésze” jelzője ugyanúgy megillette, mint a „világhírű művészek barátja” méltatás. A svéd, holland vagy éppen az angol királyi udvarokban már alig tudtak elképzelni lakodalmat, ünnepséget nélküle; ennek örült, de igazából nem erre volt büszke, hanem a nagy művészek barátságára: ő volt az a prímás, akit Budapesten jártában minden világhíresség felkeresett, Toscanini, Futwängler éppúgy személyesen vonzódtak hozzá, s nagy elismeréssel, mint Pablo Casals, Gigli, Lauri Volpi, Lawrence Tibbet, és oly sok más nagysága a világ klasszikus zeneművészetének, vagy éppen a modern jazz-zene csillagai, Jack Hylton és Paul Whiteman.

Maga Yehudi Menuhin mondotta róla – a Magyar Rádió dokumentumtára őrzi ezt –, hogy Magyari hegedülése csodálatosan kristálytisztá, és finomabb, lágyabb tónust nem hallott a nagy hegedűművészeketől sem.

* * *

A múlt század eleje óta jelentős szerepet játszik a nagy prímások sorában a Magyari-dinasztia. Id. Magyari Imre édesapja szintén Magyari Imre, 1864-ben született.

Már *hétéves korától* muzsikált, s még alig volt tizennégy esztendő, amikor testvérével, Kálmánnal együtt megszervezte a Magyari zenekart. Szereplésük színhelye ugyancsak rangos volt: a kultúrtörténetileg is nevezetes Aranybika étterem és kávéház, a tiszántúli vezető társadalmi rétegek törzshelye. Híre is ment játékának, s így kezdődött az a pályafutás, mikor is a muzsikust a legmagasabb körökbe is hívták, a braganzai herceg udvarától Károly király udvaráig.

Harmincéves korában nősült, a híres Radics Béla testvérét, Erzsébetet vette feleségül. Ebből a házasságból származott a mi idősebb Magyari Imrénk. Első Magyari Imre nagy társadalmi megbecsülését jelzi, hogy I. Ferenc József 1914-ben a magyar zene fejlesztése körül szerzett érdemei elismeréséül Arany Érdemkereszttel tüntette ki.

A mi 1894-ben született Magyari Imrénk középiskolai tanulmányait és a zenedét szülővárosában végezte, Debrecenben. Kivételes zenei tehetségével

már kilencéves korában figyelmet keltett. Első nagy sikerét a sokat emlegetett 1903. évi prímásversenyen, a Magyarai testvérek zenekarának élén aratta.

A szeptember 16-án lezajlott szereplésükről így írt a Budapesti Hírlap kritikusa: „Az igazi nagy tapsvihár a Magyaraiak muzsikája után zúgott fel. A két debreceni prímás között egy öklömnnyi Magyarai gyerekkel, aki máris pompásan bánik a vonóval, igazi magyar érzéssel *cikornyátlanul, egyszerű bensőséggel* húzza a magyar »hallgatókat«; a »frisset« pedig oly ritka, betyáros tűzzel és erővel muzsikálta, hogy tűzbe jött tőle az egész közönség.”

A bírálóbizottság a Magyarai testvérek produkcióját aranyéremmel jutalmazta, a gyermek pedig elnyerte Fráter Béla különdíját, egy aranymedalions. A kritikusok egybehangzóan nagy jövőt jósoltak az apró fiúnak, s nem csalódtak. 1909-ben Siófokon, atyja zenekarában mutatkozott be, majd Radics Béla együttesének a segédprímása lett. Saját zenekarát 1916-ban alakította meg; a Royal Szállóban kezdődött sikereiben gazdag pályafutása. 1925. december 2-án nevezetes dátum: először muzsikált a Magyar Rádióban, melynek zenei programjában aztán évtizedes vezető szerepet játszott. (És arról, hogy mit jelentett a két világháború között Magyarai zenéjének sugárzása, túl az országhatárokon is, idézem majd az alábbiakban Tamási Áron tanúskodását...)

A menuhini rangú nagy művészekre a bevezetőben azért is hivatkoztam, nehogy az elfogultság látszatába essem. Mert „szerető elfogultságra” bőven lenne okom: a Ráday utca 32.-ben, közvetlen jó szomszédok voltunk a Magyarai családdal; elemista koromtól az érettségiig naponta találkozhattam, együtt lehettem id. Magyarai Imrével, lévén hogy ifjú Magyarai Imre a Lónyai utcai református gimnáziumban diáktársam volt, és igencsak szoros baráti kapcsolat született közöttünk. Több mint fél század után is megannyi emlék rajzik föl bennem abból az időből. Olyan valaki volt id. Magyarai Imre, akire renitens kamaszként is nagy respektussal néztem föl. Személyiség volt, joviális, nagy derű, harmónia sugárzott belőle. Alacsony termete, köpcös alkata mellett vitathatatlan elegancia jellemezte, s a modor kelleme még velünk, gyermekekkel szemben is.

Ez a karaktere alighanem nyitja volt a királyi udvarokban és a világhírű művészek társaságában tanúsított *otthonosságának*. A cigányság életösztonéből fakadó, ősi, jellegzetes „diplomáciája” nála magas, kulturált fokon mutatkozott meg. Ide illik hát a Bethlen István után legjelesebb magyar diplomata, Kánya Kálmán külügyminiszter esete. Történt, hogy ifjú külügyiek tanfolyamának záró díszvacsoráját a Hungáriában (a fiatalabb nemzedék kedvéért: helyén ma az Intercontinental van) tartották meg. A fiatalok nagy tetszéssel fogadták az ő játékát és lelkes elismeréssel nyilatkoztak róla. Mire Kánya Kálmán: „Igen, így van. Nagy mestere a zenének, de azt is tudni kell róla, fiatal kollégák, hogy Nyugat-Európában ő a mi kiváló *művészi diplomatánk* is.”

S az emlékezést éppen „*eo loco*” folytatva, a Hungáriában 1961 júniusában együtt ültünk Tamási Áronnal és Ferencsik Jánossal a hotel-étteremben, egy színházi szabadtéri műsor stábértekezletét tartottuk. Áron többször indignálódott tekintett a cigányzenekar felé, mely időnként oly harsányan játszott, hogy alig értettük egymás szavát. „Ezt a prímást még nem láttam, valami beugró lehet – mondta. – No, gondolom, ennek sem Magyarai volt a mestere!...” Ferencsik felnevetett és helyeslően rábólintott. Szót szóba fűzve a Kossuth-díjas író és a Kossuth-díjas zeneművész olyan spontán, szép vallomást tett Magyarai Imre hegedű-

játékáról, hogy az akkor még fiatal rendező, Sík Ferenc önkéntelen megjegyezte: „Hát... Áron bátyám, ha élne még Magyar Imre, ilyen rangos és hiteles méltatással Kossuth-díjra lehetne felterjeszteni.” Áron nagyon komolyan felelt: „Így van, Feri barátom. A posztumusz Kossuth-díj valóban megilletné Magyar Imrét.” Aztán felém fordult: „Az imént azt kérdezted tőlem, miért is lett több mint húsz éve már egyik törzshelyem ez a Hungária? Nos, érette – Magyaréért. Attól fogva, hogy a húszas évek közepétől hallgathattuk odaát, Erdélyben a budapesti rádiót, úgy éreztük, hogy az ő zenéjével az ország szól hozzánk tisztán... nemesen. Aztán Budapestre jövet egyik első utam ide vezetett, hogy... igen... minden határon túli magyarok nevében hálásan megszorítsam azt a csudateremtő kezét...”

Közben az író szeme sarkából figyelte Ferencsiket, vajon ő, a zene mindentudója mit szól ehhez?

A szigorú kritikájáról ismert karmester a ki nem mondott kérdésre válaszolt: „Egyetértek, így van, Áron. Jó néhány remek prímást hallgattam már életemben. Magyar játéka azonban egészen sajátos volt, senki máséhoz nem hasonlítható. Ő ennek a műfajnak a klasszikus stílusát teremtette meg.”

Ezek a ferencsiki jelzők egybecsengenek azzal, amit prímás királyunk: Boross Lajos mondott nekem róla, amikor a centenáriumi koszorúzást szerveztem: „Mesterek mestere! A mi cigányprímás világunk klasszikusa! Soha, soha mástól nem hallottam olyan csodálatosan szép hegedülést, mint amilyen az övé volt. Gyermekkoromtól fogva bámultam őt!”

Magyar Imre művészete európai értékű volt, és zenei életműve Magyarország olyan értéke, amit féltőn meg kell becsülnünk mint egyik össznemzeti kincsünket.

IFJ. ÉS ID. KÁLLAI KISS ERNŐ